

המלכוד של פוטין

עפר שלח | 13 במארס, 2022 | גיליון 1569

המלחמה באוקראינה מעלה מסקנות חשובות ביחס להפעלת הכוח, בעולם המתעצב לנגד עינינו. למרות שלראשונה מזה זמן רב מתנגשים שני צבאות, הצבא האוקראיני אינו פועל על פי התפיסה של "המלחמה הקונבנציונלית", אלא בגרסה משודרגת של מלחמתו של החלש. מנגד, ולדימיר פוטין נמצא במלכוד, הנובע מכך שרוסיה אמנם נלחמת באוקראינה, אבל המטרה האמיתית שלה היא יצירת שיווי משקל חדש בינה למערב, שאינו משתתף בלחימה בשטח אך מפעיל נגדה מלחמה כלכלית רבת עוצמה. מרגע שנכשלה התכנית הרוסית להכרעה מהירה, מלחמתה הנוכחית של רוסיה כבר אינה אמצעי להשגת ההישג המדיני, אלא מאיימת לסכל את האפשרות להגיע אליו. מכך נגזרים לקחים רבים למבקש להפעיל כוח צבאי בעולם של ימינו.

לאחר כשבועיים של לחימה על אדמת אוקראינה, ולמרות שאת המערכה אופפת מידה רבה של ערפל ודיסאינפורמציה, אפשר להסיק מספר מסקנות מעניינות ביחס למלחמה האכזרית שזים ולדימיר פוטין.

ראשית, האמירות בדבר שובה של "המלחמה הקונבנציונלית" אינן מדויקות. האוקראינים, המפגינים עמידות ורוח לחימה יוצאת דופן, פועלים בגרסה משודרגת של מלחמתו של החלש. הם אינם מבצעים תמרוני נגד לתמרון הרוסי המסורבל, מפעילים את הכוח האווירי שלהם במשורה, וכמובן אינם תוקפים בשטח רוסיה עצמה. שיטת הפעולה העיקרית של האוקראינים היא פגיעה מנגד בכוחות הרוסיים, סיכול מאמצי תמרון קרקעי ואנכי, ביזור וניצול של הכרת השטח המיוער והאורבני. יש בידיהם כמה כלים העומדים לרשותו של צבא סדור ומתקדם - מודיעין מדויק, המסופק בחלקו על ידי מדינות מערביות, וכן אמצעים מתקדמים וביניהם מל"טים תוקפים, טילי נ"ט וטילי נ"מ נישאים. אוקראינה גם מקבלת אספקת אמצעי לחימה ממדינות המערב בקצב והיקף חסרי תקדים, המאפשר לה אורך נשימה בלחימה - אם כי לא משנה מהותית את יחסי הכוחות.

זו עשויה להיות שיטת הפעולה הנבחרת, שתכוון גם את מאמצי ההצטיידות של מדינות רבות שיגדילו בתקופה הקרובה את תקציבי ההגנה שלהן - לאו דווקא התחמשות בטנקים ובמטוסים ובניית כוח מתמרן משמעותי. בהיבט זה יש לזכור כי רוב מדינות המערב ביטלו מאז סיום המלחמה הקרה את גיוס החובה, ובנו את צבאותיהן בתפיסה של חיל משלוח המשתתף במשימות בינלאומיות. גם אם יגדילו את היקף ההוצאה לביטחון, ספק אם רובן מוכנות לשאת במחיר של הקמה ותחזוקה של צבא המסוגל לנהל מלחמת תמרון כנגד יריב כמו רוסיה.

חשוב מזה הוא הלקח ביחס להפעלת הכוח של רוסיה. המלחמה שמנהל נשיא רוסיה ולדימיר פוטין היא מקרה ייחודי: רוסיה נלחמת באוקראינה, אבל ההישג הנדרש מול האוקראינים – מעמדם של החבלים העצמאיים בלוגנסק ודונייצק ומניעת כניסתה של אוקראינה לנאט"ו – הוא משני ביחס למטרת המלחמה האמיתית: יצירת שיווי משקל חדש בין רוסיה למערב.

לפיכך, ההישג המדיני שפוטין מבקש הוא מול גורם שאינו משתתף כלל פיסית במלחמה, ובשלב זה אינו שותף ישיר גם למשא ומתן לסיומה. במקום זאת, המערב מפעיל נגד רוסיה מלחמה כלכלית רבת עוצמה, אמנם במחיר מסוים לכלכלתו (בין השאר, כמובן, משום שהוא חושש מהידרדרות לעימות גרעיני), אך זה בטל בשישים לעומת הנזק הנגרם לרוסיה. כל הישג צבאי של רוסיה עלול, בסבירות גבוהה, רק להגביר את הנחישות והלגיטימציה של המאבק שמנהל המערב נגד התוקפנות הרוסית, אשר אינו כרוך מחיר בנפש, להדק ולמצק את המצור הכלכלי ולא לדון כלל במה שפוטין מבקש לדון.

אין מידע מלא ומהימן על תוכניות המלחמה של רוסיה, כפי שגובשו קודם לפלישה ובמהלכה, אך הגרסה המקובלת והסבירה היא שפוטין ביקש לפתור את סוגיית אוקראינה והאתגר שמציב לו המערב באמצעות הצלחה מהירה ובמחיר מינימלי – גם לצבא הרוסי וגם בפגיעה היקפית. אלא שמאמץ זה, ובעיקר כיבוש קייב על ידי כוחות מוטסים, שהיה אמור להביא להתמוטטות מהירה של הממשלה האוקראינית, נכשל כישלון חרוץ.

מאותו רגע, פוטין נמצא במלכוד: ככל שעובר הזמן העולם מתרגל למחיר של הסנקציות מבחינתו, בעוד שהנטל על המשק הרוסי יילך ויתגבר. כיבוש קייב בעזרת הכנסת כוחות רבים והפצצות אכזריות, כפי שעשתה רוסיה בצ'צ'ניה, עלול לאפס את האפשרות להגיע עם המערב להסכם, ואף לגרום להתחזקות הקולות הקוראים להתערבות צבאית ישירה בסכסוך. בהיפוך אמרתו של קלאוזביץ, המלחמה הנוכחית שמנהלת רוסיה כבר אינה אמצעי להשגת ההישג המדיני, אלא מאיימת לסכל את האפשרות להגיע אליו.

ייתכן שזו הסיבה לכך, שהכוחות הרוסיים מתקדמים באיטיות כה רבה, כולל הסיפור המוזר על השיירה הארוכה העושה את דרכה לקייב במשך שבועיים ויותר, טרם הגיעה לשם ועל פי ידיעות שפורסמו לאחרונה התפצלה. ברור שיש כשלים רבים, לוגיסטיים ואופרטיביים, בפעולת הצבא הרוסי. ואולם ייתכן גם שההיסוס נובע מהבנת המלכוד – כשבינתיים האבדות הרוסיות מתרבות, ובכל יום נוסף מחיר לכף המאזניים שפוטין חייב לאזן על ידי הישג ממשי.

זהו לקח עצום למי שמבקש להפעיל כוח צבאי בעולם של ימינו – גם במצב, שבניגוד למה שעלול למשל לקרות לישראל בתרחיש של מלחמה בזירה הצפונית אין במקביל ירי של האויב על העורף ופגיעה באזרחים ותשתיות. הזמן הוא הגורם העיקרי, והאויב המסוכן ביותר עלול להיות זה שאינו משתתף במלחמה ישירות ככוח צבאי ואינו משלם עליה מחיר דומה לזה של הצדדים הלוחמים. יתר על כן, הישענות על תכניות אופרטיביות שאינן מעוגנות במציאות ואינן לוקחות בחשבון אפשרות של עיכוב או כשלון, עלולה להביא למלכוד אסטרטגי חמור.

הפתרון הרציונלי מבחינת רוסיה למצב כזה הוא סיום מהיר של המלחמה והישגים אל מול אוקראינה, שיערערו את ההצדקה של המערב למצור הכלכלי ויחזקו את הפיתוי של מנהיגיו לחזור לנורמליות. ואולם פוטין, המחזיק בידיו כוח הרס אדיר, עלול לנסות לפתור את המלכוד בעוד יותר כוח, באופן שיזעזע עוד יותר את העולם וישנה את פניה של המלחמה.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט